فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یازدهم، شماره سوم (پیاپی ۴۱)، پاییز ۱۴۰۱
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
صفحات ۱۶۴-۱۳۹ مقاله پژوهشی

ارائه الگوی توسعه بوم‌گردی مطلوب در نواحی روستایی شهرستان کرمان

مرضیه پورجوپاری؛ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
ابوذر پایدار *؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
سیدهادی طیب‌نیا؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
علی‌اکبر عنابستانی؛ استاد گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۰۷ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۳/۰۶

چکیده

امروزه بوم‌گردی یکی از ابعاد مهم تحول، تنوع و رونق اقتصاد جوامع روستایی خصوصاً در مناطق خشک و نیمه خشک، روستاهای تاریخی و جوامع سنتی و محلی بشمار می‌رود. از آنجا که بوم‌گردی دارای زمینه‌ها، ظرفیت‌ها، الگوها و جنبه‌های متفاوتی است تشخیص الگوها و ترویج و تقویت الگوهای متناسب با شرایط هر روستا لازمه برنامه‌ریزی توسعه بوم‌گردی روستایی است. لذا هدف از پژوهش حاضر ارائه الگوی توسعه بوم-گردی مطلوب در نواحی روستایی شهرستان کرمان متناسب با شرایط خاص روستاها و دهستان‌ها است. پژوهش به روش توصیفی- تحلیلی انجام شده و از نوع پژوهش‌های کاربردی است. برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، از مطالعات اسنادی و روش پیمایشی استفاده شد. جامعه‌ای آماری پژوهش شامل ۱۶ دهستان شهرستان کرمان است؛ که ۱۷ روستای گردشگرپذیر و دارای اقامتگاه‌های بوم‌گردی از میان ۵۲۱ روستای دارای سکنه انتخاب شد. از طرفی نمونه‌گیری در سطح جامعه میزبان روستاهای شهرستان کرمان انجام شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام شد. طبق نتایج تحقیق؛ در مجموع الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان؛ الگوی منفعتی یا رویکرد توانمندسازی اقتصادی خواهد بود. به طور مقایسه‌ای نیز نتایج نشان داد الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دهستان‌های کشیت و ماهان؛ الگوی امنیتی است. مقدار بار عاملی مشاهده شده در الگوی امنیتی در بین ابعاد تبیین کننده توسعه بوم‌گردی بیش از ۰/۳ است که نشان می‌دهد همبستگی چشمگیری بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بدین معنا که در توسعه بوم‌گردی این دهستان‌ها مطلوب است ثبات سیاسی، امنیت عمومی و شخصی، کاهش جرایم داخل محیط روستا خصوصا داخل خانه‌ها، و خارج از محیط روستا خصوصاً در جاده‌ها و مناطق بکر مد نظر قرار گیرد. نهایتاً الگوی توسعه بوم‌گردی دیگر دهستان‌های شهرستان نیز ارائه شد.

واژگان کلیدی: بوم‌گردی، اقتصاد روستایی، توسعه بوم‌گردی، نواحی روستایی، شهرستان کرمان.

* aboozarpaidar@gmail.com

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

۱) مقدمه

به رغم وجود زمینه‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی، کشور ایران هنوز نتوانسته است جایگاه خود را به عنوان یک کشور پذیرنده گردشگر در بازار جهانی گردشگری پیدا کند و این مسئله در زمینه گردشگری داخلی بخصوص گردشگری روستایی صدق می‌کند(رمضانیایی، ۱۳۹۵: ۲۷). به صورتی که گردشگری روستایی در دنیای امروز از بخش‌های مهم فعالیت‌ها محسوب گشته که یکی از انواع آن اکوتوریسم یا گردشگری مبتنی بر طبیعت و یا بوم‌گردی است. بدین معنی که پایداری زیست محیطی را با گردشگری پیوند داده و از آنرو آنرا گردشگری مبتنی بر طبیعت یا بوم‌گردی می‌نامند(Ecoturism.org.au, 2018). بنابراین بوم‌گردی به عنوان یکی از ابزارهای با اهمیت توسعه پایدار بین تمام بخش‌های صنعت گردشگری در حال رشد است و با حصول میلیاردها دلار درآمد به عنوان صنعتی واقعی و پرسود شناخته شده است(امینیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). از این رو در حال حاضر توسعه بوم‌گردی، یکی از گزینه‌های توسعه نواحی روستایی در ایران است به نحوی که در سند برنامه ششم طبق ماده ۳۶ و ۹۸ به آن توجه خاص مبذول شده که در آن در جهت توسعه بوم‌گردی و توانمندسازی روستائیان، با آغاز دولت یازدهم راهبرد توسعه گسترده‌ای در رابطه با تاسیس اقامتگاه‌های بوم‌گردی اجرا شد(معاونت گردشگری میراث فرهنگی، ۱۳۹۳: ۲). بر این اساس شناسایی محیط‌های روستایی دارای توان بالقوه و برنامه‌ریزی دقیق و ایجاد زمینه‌های لازم می‌تواند در توسعه نواحی روستایی نقش آفرین و مؤثر باشد(رضوانی و بیات، ۱۳۹۲: ۴). از آنجا که استان کرمان دارای ۳۳۰ واحد بوم‌گردی است، بیشتر این واحدهای اقامتی در روستاها و مناطق گردشگری فاقد اقامتگاه راه‌اندازی شده است. از سویی شهرستان کرمان نیز به عنوان مرکز پهناورترین استان کشور با توجه به پیشینه تاریخی و نیز شرایط حاکم بر طبیعت این محدوده همواره مورد توجه بوده است(معاونت گردشگری میراث فرهنگی، ۱۳۹۳: ۲). با توجه به نقش توسعه فعالیت‌های گردشگری و جایگاه اکوتوریسم در توسعه مناطق روستایی و همچنین تأثیرات اینگونه اقامتگاه‌ها بر جامعه محلی و نقش و جایگاه آنها در بهبود شرایط زندگی مردم و توسعه پایدار گردشگری در این پژوهش سعی شده است تا شهرستان کرمان با توجه به قابلیت‌ها و جاذبه‌های متعدد بوم‌گردی مورد مطالعه قرار گیرد. لیکن توسعه بوم‌گردی به نحوی شایسته و بایسته نتواسته است در روستاهای این شهرستان مطرح شود. لذا به منظور پیشرفت این نوع گردشگری سوال راهبردی پژوهش بدین صورت است که الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان چگونه خواهد بود؟ با این هدف که با مشخص شدن الگوی مناسب هر یک از این دهستان‌ها؛ می‌توان به تحقق پایداری بوم‌گردی روستایی دست یافت.

۲) مبانی نظری

الگوی بوم‌گردی

الگوی نوین توسعه بر بهره‌گیری از تنوع‌های مکانی و فضایی استوار است که زیرساخت‌های موجود در این مناطق می‌تواند به این موضوع کمک کند (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۷). چون زیرساخت‌های

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

طبیعت‌گردی به منظور درک زیبایی‌های طبیعی یک منطقه شکل گرفته‌اند ضمن ایجاد اوقات فراغت برای گردشگر، از منافع عمومی، میراث فرهنگی و ارزش‌های اکولوژیک منطقه صیانت می‌کند (Ramyar et al, 2020: 111). علاوه بر توسعه زیرساخت‌های گردشگری؛ مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و محیطی نیز نقش مهمی در توسعه طبیعت‌گردی ایفا می‌کنند. زیرا انسان‌ها تمایل دارند در فضاهایی که دارای بیشترین درجهٔ آسایش و امکانات به لحاظ اقلیمی هستند، استقرار یابند (بازگیر و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۴).

اقامتگاه بوم‌گردی

اقامتگاه بوم‌گردی اقامتگاهی است که در محیط‌های طبیعی با رعایت بالاترین سطح ممکن ضوابط زیست‌محیطی و به شکلی سازگار با معماری بومی و سیمای طبیعی منطقه احداث شده و ضمن حداکثر تعامل با جامعه محلی، زمینه حضور و اقامت طبیعت گردان را با کیفیتی قابل قبول فراهم می‌نماید(سازمان میراث فرهنگی و صنایع گردشگری، ۱۳۹۳) از طرفی با توجه به ویژگی‌های جامعه میزبان شکل می‌گیرد. توسعه این اقامتگاه‌ها با هدف حفظ و احیای بافت‌های قدیمی و ویژگی‌های فرهنگی منطقه صورت می‌گیرد(فرجی‌راد و احسانی، ۱۳۹۰). این اقامتگاه‌ها معمولا در مناطق روستایی، مناطق بکر طبیعی یا بافت‌ها و اماکن تاریخی شکل گرفته و به همراه فعالیت‌هایی که برای شناخت و معرفی بوم، توسط خانواده‌های کارآفرین و جامعه محلی علاقه‌مند به گردشگری صورت می‌گیرد، می‌توانند به عنوان راهکاری عملی برای رسیدن به توسعه پایدار گردشگری در این مناطق باشند(بروج، ۱۳۹۱: ۸۵).

بوم‌گردی در حریم روستایی، می‌تواند نقش مهمی را در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع روستایی، در قالب صنعت گردشگری ایفا کند و همچنین، می‌تواند وسیله‌ای برای تحریک رشد اقتصادی ملّی از طریق غلبه بر انگاره‌های توسعه نیافتگی و بهبود استاندارد زندگی مردم محلّی به شمار رود به علاوه این صنعت می تواند نقش عمده‌ای در توانمندسازی مردم محلّی، توسعه‌ی منابع انسانی، تنوع بخشی، رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت‌های شغلی جدید، در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی داشته باشد (یگانه‌محمدی و ولائی، ۱۳۹۳: ۵۹). توانمندسازی جوامع محلی می‌تواند افراد یا گروه‌های هدف را قادر سازد تا کنترل بیشتری بر تعیین کننده‌های سلامت و منابع جامعه داشته و بتوانند بر شرایط پیرامون خود تأثیر بیشتری بگذارند و از این طریق بر سرنوشت خود حاکم گردند (اسدی، ۱۳۹۶: ۱۸).

اکوتوریسم و توسعه

در دیدگاه‌های جدید، هدف اصلی توسعه، بهره‌مندی انسان، به مفهوم واقعی آن، یعنی بهبود کیفیت زندگی افراد در خصوص حفظ مکان زیست است. در این راستا افزایش درآمد و اشتغال دو وسیله ضروری برای توسعه است، نه اهداف آن، حتی هدف توسعه ممکن است پرورش قابلیت‌های انسان و گسترش امکانات او باشد. در این چارچوب ارتباطات متقابل توسعه و اکوتوریسم مورد توجه قرار می‌گیرد که پیش‌نیاز چنین توسعه‌ای، توسعه زیرساخت‌ها و تاسیسات گردشگری است و عمدتا در قالب تاسیسات اقامت،

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

خدمات، حمل و نقل و امکانات عمومی تعریف می‌شود. گردشگر به وسیله‌ی جاذبه‌های گردشگری به یک منطقه جذب می‌شود و سپس‌زیرساخت‌های گردشگری است که باید پاسخگوی نیاز گردشگر باشد.

اکوتوریسم و توسعه محلی

از دهه ۱۹۷۰ تجدید ساختار اقتصادی و بحران کشاورزی در سراسر اروپا و ایالات متحده آمریکا، فرصت‌های اقتصادی جوامع روستایی را با کاهش مواجه کرد که این وضع موجب رکود صنایع کارخانه‌ای روستایی و بسیاری مشاغل دیگر گردید(رضوانی، ۱۳۹۳: ۸۴) بر این اساس همه این تغییرات جوامع روستایی را با انزوا، کاهش جمعیت جوان، مهاجرت، بیکاری و... مواجه کرد و همین عامل سبب شد بسیاری از مردم به دنبال شیوه‌های غیر سنتی برای اشتغال باشند که در این راستا یکی از مهمترین راهبردهای توسعه روستایی اکوتوریسم همراه با فرصت های کارآفرینی در این زمینه می‌باشد.

هتزر[1]اولین کسی است که در سال ۱۹۶۵واژه اکوتوریسم را در توصیف رابطه بین گردشگر، محیط زیست و فرهنگ‌های بومی بکار برد (محرمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵). به عبارتی این واژه را اولین بار در سال ۱۹۸۳ هکتور لاسکورن[2]در تشریح سفر به مناطق بکر طبیعی با هدف طبیعت‌گردی و با تأکید برجنبه‌های آموزشی این گردشگری بکار گرفت (Anup, 2016: 31-59). و اینگونه تعریف می‌کند: "سفری به مناطق طبیعی نسبتا بکر با هدف مطالعه، تحسین و لذت از مناظر، جانوران، گیاهان وحشی و هرگونه آثار فرهنگی، باستانی و معاصر این مناطق است. به گونه‌ای که با شناخت و کسب آگاهی و احترام به نظام ارزش‌های مردم محلی توأم باشد و به محافظت از نواحی طبیعی و ارتقای رفاه جامعه میزبان کمک کند. بنابر سابقه مطرح شده در رابطه با بوم‌گردی، می‌توان به مطالعاتی چند در این زمینه ذیل پرداخت:

مباشری و همکاران(۲۰۲۲) در مطالعه‌ای با عنوان الگویی برای توسعه اکوتوریسم در ایران دریافتند که بهبود وضعیت راه‌های دسترسی به روستاهای هدف گردشگری و افزایش تاب‌آوری مقصدها در مقابل بلایای طبیعی به ترتیب مهمترین استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم در ایران محسوب می‌شوند. محجوب و همکاران(۲۰۲۲) مدل توسعه اکوتوریسم برای رشد اقتصادی و ایجاد شغل در امام‌زاده هاشم رودبار را بررسی نمودند. نتایجشان حاکی از آن بوده که اشتغال مهمترین عامل در توسعه گردشگری است. کیمنجیس و کچیا[3](۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان اکوتوریسم به عنوان یک گزینه مناسب برای پایداری معیشت روستایی در کامرون به این نتیجه رسیده‌اند که ارتقاء میراث فرهنگی به عنوان یکی از گزینه‌های مهم برای توسعه اکوتوریسم معرفی شد. چن[4](۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان بررسی مشکلات مربوط به اکوتوریسم روستایی در چین به این نتیجه رسیده است که اکوتوریسم روستایی برای رسیدن به پایداری می‌توان از طریق بهبود شرایط محلی و فرهنگی، برندسازی، شکوفایی استعدادها استفاده از تکنولوژی و... به هدف نهایی که سعادت مردم و حفاظت از منابع طبیعی است دست یابد.

[1] . Hetzer
[2] . Hector Lascorn
[3] . kimengsi & kechia
[4] . chen

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

گیامپو[1](۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان سنت‌های محلی عاملی جهت توسعه اکوتوریسم به این نتیجه رسیده است که فرهنگ و آداب و رسوم روستایی در حفاظت از منابع طبیعی و همچنین مشارکت جامعه محلی بعنوان عاملی جهت توسعه اکوتوریسم نقش موثری را ایفا می‌نماید و زمانیکه افراد جامعه محلی به طور فعال در برنامه‌ریزی و توسعه اکوتوریسم شرکت نمی‌کنند علاقه به اکوتوریسم کاهش یافته و بر درآمد نیز تاثیر می‌گذارد. دوروبانتو و نیستورینو[2](۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان اکوتوریسم روستایی اولویت اصلی جهت توسعه پایدار جوامع محلی در رومانی به این نتیجه رسیده‌اند که اکوتوریسم و گردشگری مسئولانه با حفاظت از منابع طبیعی، اجتماعی و فرهنگی می‌تواند به توسعه گردشگری روستایی کمک کند. ایداجاتی و کوکینول[3](۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان میزان مشارکت در توسعه اکوتوریسم در وونورجو و سورابایا به این نتیجه رسیده‌اند که مدیریت اکوتوریسم در این کشور به گونه‌ای است که تهیه، نظارت و اجرا فقط بدست محدودی از افراد است و بدلیل مشارکت کم مردم محلی اکوتوریسم رشد چندانی نیافته است. ایندیکا و ووریکا[4](۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان توسعه گردشگری روستایی با استفاده از اکوتوریسم به عنوان الگویی از توانمندسازی جامعه در سیروندو به این نتیجه رسیده‌اند که فرآیند توانمندسازی جامعه روستایی در سیروندو از طریق توسعه گردشگری روستایی با افزایش پتانسیل‌های سیروندو میسر است.

بازگیر و همکاران(۱۴۰۰) با ارائهٔ الگوی توسعهٔ طبیعت‌گردی کشور ایران دریافتند که مقوله‌های علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی بر توسعه طبیعت‌گردی تأثیر دارند. چوبداری و همکاران(۱۴۰۰) در ارایه الگوی بهینه توسعه گردشگری روستای هدف گردشگری فورگ خراسان جنوبی بیان داشتند که مؤلفه‌های چهارگانه امنیتی، اقتصادی، فیزیکی، کالبدی و اجتماعی در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی اثر مستقیم دارد. جهانیان و بیاتانی(۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه اکوتوریسم روستایی پس قلعه به این نتیجه رسیده‌اند که توسعه اکوتوریسم روستایی مستلزم تعامل نزدیک ساکنان محلی از طریق اعتماد، شبکه‌ها، هنجارها و روابط اجتماعی متقابل است. زال و همکاران(۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان تحلیل عوامل اثر گذار بر توسعه اکوتوریسم با تاکید بر میراث روستایی در روستای افجه به این نتیجه رسیده‌اند که عامل طبیعی اولین عامل تأثیر گذار بر توسعه اکوتوریسم و عامل‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. صالحی و همکاران(۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان توسعه بوم‌گردی با تاکید بر مشارکت جوامع محلی در روستای جنت رودبار رامسر به این نتیجه رسیدند روستائیان به اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بوم گردی نگاه موافقی دارند و میزان همبستگی در همه متغییرها معنادار بوده و در سطح بالایی قرار دارد. اروجی و همکاران(۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان تبیین روند توسعه گردشگری در شهرستان خور و بیابانک اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهرستان و ویژگی‌های معماری و نقش آن در جذب و جریانات گردشگری

[1] . Gyampoh
[2] . Dorobantu & Nistoreanu
[3] . Idajati & Kukinul
[4] . Indika & Vorika

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

را بررسی و به این نتیجه رسید که عوامل نظریه آشوب و کارآفرینی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی نقش مهمی در توسعه بوم‌گردی منطقه دارد. یزدانی و همکاران(۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان نقش روستاهای باهدف گردشگری در توسعه اکوتوریسم و توسعه پایدار روستایی در روستای قلعه بالای شاهرود به این نتیجه رسیده‌اند که از طریق تدوین برنامه‌های آموزشی، احیا و توسعه زیر ساخت‌های گردشگری روستاها و معرفی و شناساندن جاذبه‌ها و محصولات گردشگری روستاهای هدف می‌توان در راستای توسعه روستاهای مورد نظر از منظر گردشگری گام برداشت. افتخاری و همکاران (۱۳۹۲) با ارائه‌ی الگوی برنامه ریزی راهبردی توسعه‌ی گردشگری پایدار روستایی در لواسان کوچک دریافتند که سطح آسیب‌پذیری اغلب روستاها، به دلیل توسعه‌ی گردشگری بسیار بالاست و توزیع و تخصیص مجدد منابع در سطح نواحی مورد مطالعه با توجه به محدود بودن فرصت‌ها و بالابودن نقاط ضعف، امری الزامی است.

نتایج مطالعات خارجی نشان از آن است که الگوی توسعه بوم‌گردی روستایی می‌تواند از طریق افزایش تاب‌آوری مقصدها در مقابل بلایای طبیعی؛ توسعه اشتغال؛ توانمندسازی روستایی؛ ارتقاء میراث فرهنگی؛ بهبود شرایط محلی و فرهنگی؛ حفاظت از منابع طبیعی؛ اکوتوریسم مسئولانه و عدم تهدید اقتدار مردم محلی ارتقاء یابد. از طرفی با توجه به پیشینهٔ مطالعات داخلی پژوهش می‌توان بیان نمود که یکی از مهمترین الگوها در زمینه بوم‌گردی و توسعه آن در دو دهه گذشته الگوی مسائل اجتماعی و بعضاً طبیعی و اقتصادی بوده است که در پی آن می‌توان با تدوین برنامه‌های آموزشی، احیا و توسعه زیرساخت‌های گردشگری روستاها به توسعه بوم‌گردی دست یافت.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

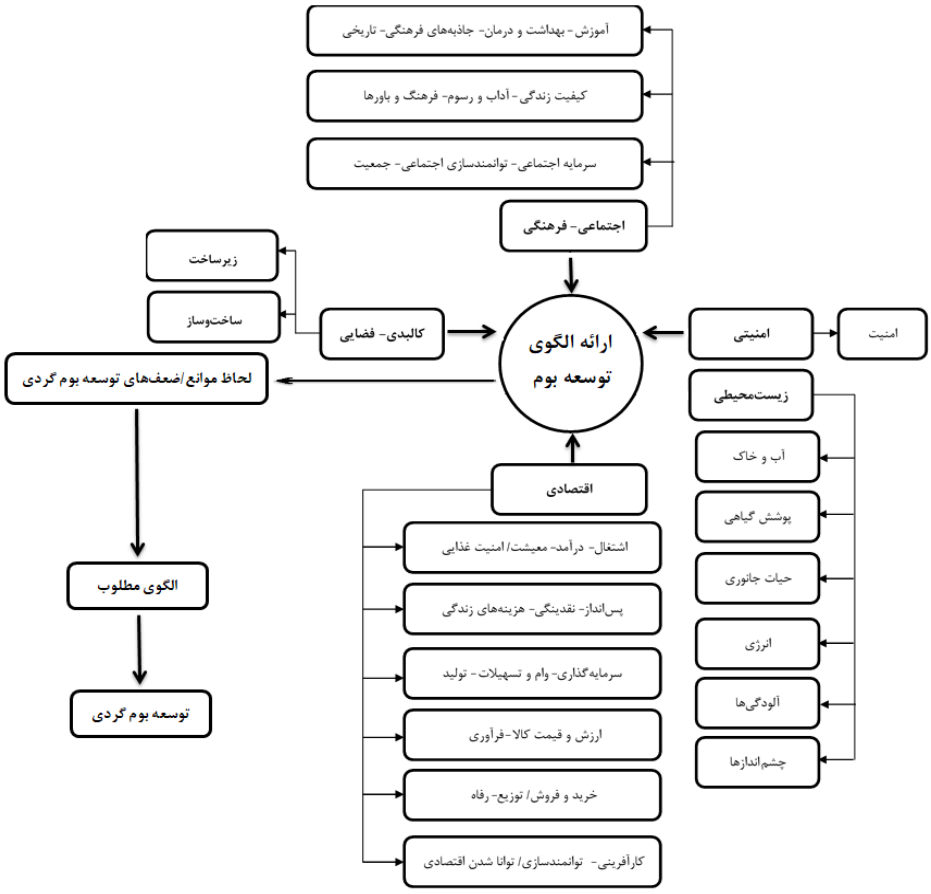

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳) روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه از جنبه‌های مختلف قابل طرح است. از جنبه هدف، تحقیق حاضر کاربردی است و از بعد ماهیت و روش از نوع تحقیقات توصیفی- تحلیلی است. جمع آوری اطلاعات، ترکیبی از دو روش کتابخانه‌ای(اسنادی) و پیمایشی(میدانی مبتنی بر پرسشنامه و مصاحبه) است. در پرسشنامه تحقیق از ۳۷ مؤلفه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیست‌محیطی، امنیتی، کالبدی-فضایی، و چندین متغیر به جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز می‌پردازد.

جدول ۱. جمعیت، تعداد خانوار و حجم نمونه دهستانهای شهرستان کرمان

دهستان	جمعیت	خانوار	درصد	حجم نمونه
دهستان اندوهجرد	۱۳۱۳	۳۹۶	۱/۲۶	۵
دهستان تکاب	۵۸۹۰	۱۷۰۵	۵/۴۶	۲۱
دهستان سیرچ	۲۱۹۰	۷۳۰	۲/۳۳	۹
دهستان جوشان	۲۹۵۶	۹۱۷	۲/۹۳	۱۱
دهستان کشیت	۲۳۱۲	۶۵۳	۲/۰۹	۸
دهستان قناتغستان	۲۵۵۳	۷۵۷	۲/۴۲	۹
دهستان ماهان	۴۰۰۸	۱۲۴۵	۳/۹۹	۱۵

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

دهستان اختیارآباد	۲۵۴۰۷	۷۵۵۰	۲۴/۲	۹۲
دهستان باغین	۴۲۷۹	۱۱۲۷	۳/۶۱	۱۳
دهستان درختنگان	۱۲۶۶۲	۳۷۲۶	۱۱/۹۴	۴۵
دهستان زنگی آباد	۱۴۳۷۱	۳۹۸۲	۱۲/۷۶	۴۹
دهستان سرآسیاب	۱۹۳۵	۶۰۵	۱/۹۳	۷
دهستان حسین آباد	۲۵۸۸	۸۳۲	۲/۶۶	۱۰
دهستان راین	۲۷۹۸	۸۵۰	۲/۷۲	۱۱
دهستان کویرات	۱۳۲۱۶	۳۶۰۸	۱۱/۵۶	۴۴
دهستان معزیه	۸۰۴۷	۲۵۱۵	۸/۰۶	۳۱
کل	۱۰۶۵۲۵	۳۱۱۹۸	۱۰۰	۳۸۰

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

جهت احراز روایی محتوایی پرسشنامه، از دیدگاه اساتید و صاحب‌نظران رشته جغرافیا بهره گرفته شده است. بدین منظور پس از تهیه و تنظیم پرسشنامه با توجه به اظهارنظر آنها، نسبت به رفع ایرادات پرسشنامه اقدام شده است. همچنین به منظور احراز پایایی سئوالات متعدد تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. آلفای کرونباخ اولیه، پس از حذف سه گویه به مقدار قابل قبول رسید، که جزئیات و مقادیر آلفای هر یک در جدول زیر آمده است.

جدول ۲. احراز روایی محتوایی، پایایی و آلفای کرونباخ پرسشنامه

گویه‌ها	آلفای کرونباخ Alpha > 0.7	rho_A	CR (پایایی ترکیبی) CR> 0.7	AVE AVE > 0.5
آب	۰/۷۳۸	۰/۷۴۵	۰/۷۶۵	۰/۵۲۶
آلودگی ها	۰/۸۴۱	۰/۸۴۹	۰/۸۹۴	۰/۶۷۸
آموزش-بهداشت	۰/۷۹۴	۰/۸۱۰	۰/۸۴۳	۰/۶۰۵
اثرات توسعه بوم گردی در روستا	۰/۷۴۶	۰/۷۶۲	۰/۸۵۴	۰/۶۶۱
اجتماعی-فرهنگی	۰/۹۰۲	۰/۹۱۶	۰/۹۱۳	۰/۰۸۵
اداب و رسوم	۰/۸۰۸	۰/۸۱۱	۰/۸۶۷	۰/۵۶۸
ارزش و قیمت کالا	۰/۵۸۷	۰/۶۸۷	۰/۸۱۸	۰/۶۹۲
اشتغال-	۰/۸۴۰	۰/۸۴۵	۰/۸۷۶	۰/۵۰۳
اقتصادی	۰/۹۳۰	۰/۹۴۱	۰/۹۳۶	۰/۰۴۵
امنیت	۰/۸۱۳	۰/۸۲۱	۰/۸۷۰	۰/۵۷۵
انرژی	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
بهداشت و درمان	۰/۷۵۷	۰/۷۵۷	۰/۸۱۹	۰/۲۰۵0
توانمندسازی	۰/۷۵۷	۰/۸۰۳	۰/۸۱۹	۰/۲۸۵
توانمندی اجتماعی	۰/۸۳۴	۰/۸۵۱	۰/۸۶۸	۰/۲۷۵
تولید	۰/۷۰۵	۰/۷۰۴	۰/۸۳۵	۰/۶۲۹
تولید-صنایع	۰/۳۷۷	۰/۲۸۷	۰/۷۶۸	۰/۴۵۰
تولید-کشاورزی	۰/۹۴۷	۰/۷۶۹	۰/۷۶۵	۰/۵۱۵
جاذبه فرهنگی	۰/۷۸۰	۰/۷۷۹	۰/۸۶۱	۰/۶۱۲
جمعیت	۰/۶۶۷	۰/۶۷۰	۰/۷۸۸	۰/۲۸۵

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

حیات جانوری	۰/۷۰۵	۰/۷۱۲	۰/۸۳۳	۰/۶۲۶
خاک	۰/۳۴۷	۰/۷۰۰	۰/۷۹۵	۰/۶۶۵
خرید-فروش	۰/۷۱۷	۰/۷۱۷	۰/۸۲۴	۰/۶۱۷
درامد	۰/۸۰۴	۰/۸۰۶	۰/۸۷۲	۰/۶۲۹
رفاه	۰/۸۴۷	۰/۸۴۹	۰/۸۸۷	۰/۵۶۷
زیرساخت	۰/۸۵۹	۰/۸۶۵	۰/۸۸۷	۰/۴۳۵
زیست محیطی	۰/۸۷۷	۰/۸۹۴	۰/۸۹۴	۰/۹۲۵
ساخت و ساز	۰/۶۶۷	۰/۵۳۷	۰/۷۳۸	۰/۸۹۵
سرمایه اجتماعی	۰/۸۶۰	۰/۸۸۸	۰/۸۹۱	۰/۵۱۰
سرمایه گذاری	۰/۷۷۵	۰/۷۸۸	۰/۸۹۸	۰/۸۱۵
سیاسی	۰/۸۱۳	۰/۸۲۰	۰/۸۷۰	۰/۵۷۵
عمکرد شورا	۰/۷۹۰	۰/۸۰۷	۰/۸۴۷	۰/۴۷۵
فراوری	۰/۸۶۰	۰/۸۷۷	۰/۹۱۴	۰/۷۸۱
فرهنگ	۰/۸۲۴	۰/۸۳۹	۰ /۸۶۷	۰/۵۴۵
مدیریت	۰/۷۹۰	۰/۸۱۱	۰/۸۴۵	۰/۴۶۵
معیشت	۰/۹۰۷	۰/۷۴۰	۰/۸۰۵	۰/۵۱۷
نقدینگی	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
هزینه های زندگی	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
وام	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
پس انداز	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
پوشش گیاهی	۰/۷۳۱	۰/۷۳۹	۰/۸۲۰	۰/۷۹۵
چشم انداز	۰/۸۵۴	۰/۸۷۲	۰/۹۱۱	۰/۷۷۴
کارافرینی	۰/۸۴۷	۰/۸۶۲	۰/۸۹۸	۰/۶۸۸
کالبدی-فضایی	۰/۸۱۵	۰/۸۵۳	۰/۸۵۷	۰/۲۷۵
کیفیت زندگی	۰/۷۶۴	۰/۷۸۲	۰/۸۲۶	۰/۲۶۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

آلفای کرونباخ اکثر متغیرها بزرگتر از ۰/۷ بوده لذا پایایی تمامی متغیرها مورد تایید می‌باشد. میزان میانگین واریانس استخراج شده همواره فزاینده‌تر از ۰/۵ است لذا روایی همگرا نیز تایید می‌گردد. مقدار پایایی مرکب CR نیز افزون تر از AVE است. ضریب Rho نیز برای سنجش پایایی درونی سازه‌ها است. ضریب Rho نسبت به آلفای کرونباخ از اطمینان بیشتری برخوردار است. مقدار این ضریب باید بیش از ۰/۷ باشد. تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از روش‌های آماری(توصیفی-استنباطی) و از طریق نرم افزارمعادلات ساختاری PLS صورت خواهد گرفت. در مدل pls تاثیر متغییرها را بررسی کرده و نرم‌افزار دو خروجی و شکل دارد که خروجی اول مدل را در حالت تاییدی یا تخمین استاندارد نشان می‌دهد در این حالت میزان یا شدت تاثیر بین متغییرها بررسی می‌شود هر چقدر عدد بزرگتر باشد تاثیر متغییر مستقل نسبت به وابسته بیشتر خواهد بود. اگر عدد مثبت باشد نشاندهنده تاثیر مثبت و اگر منفی باشد نشان‌دهنده تاثیر منفی خواهد بود خروجی یا شکل دوم مدل در حالت معناداری است که نشان می‌دهد

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

اصلا متغییرها با یکدیگر آیا ارتباط دارند؟ آیا از یکدیگر تاثیر می‌پذیرند و بر یکدیگر تاثیر می‌گذارند که شرط لازم برای محق شدن این امر این است که اگر قرار باشد یک متغییر روی متغییر دیگر تاثیر بگذارد باید سطح معناداری داری ما بالاتر از ۱/۹۶ باشد که نشان‌دهنده‌ی این است که تاثیری بین متغییرها وجود دارد.

مهمترین هدف تحلیل عاملی تائیدی(Smart-PLS) تعیین میزان توان مدل عاملی از قبل تعریف شده با مجموعه‌ای از داده‌های مشاهده شده است. به عبارتی این روش در صدد تعیین این مسئله است که آیا تعداد عامل‌هایی که اندازه‌گیری شده‌اند با آنچه براساس تئوری و مدل نظری انتظار می‌رفت انطباق دارد. در واقع به آزمون میزان انطباق و همنوایی بین سازه نظری و سازه تجربی تحقیق می‌پردازد(نیازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸؛ حبیب‌پور و صفری، ۱۳۸۸). مدل یابی معادلات ساختاری با رویکرد مبتنی بر واریانس یا رویکرد حداقل مربعات جزئی به عنوان دومین نسل روش‌های معادلات ساختاری می‌باشد. این رویکرد برخلاف رویکرد مبتنی بر کواریانس، وابستگی کمتری به حجم نمونه سطح سنجش متغیرها و نرمال بودن داده‌های توزیع شده دارد(محسنین و اسفیدانی، ۱۳۹۳). جهت تحلیل الگوی مناسب توسعه بوم-گردی در توسعه روستاییان شهرستان کرمان از طریق ایعاد و شاخص‌های جدول شماره ۳ در قالب پرسشنامه رصد شده است:

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

جدول۳. شاخص‌های قابل سنجش در تحلیل الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان

متغیر	بعد	مولفه	شاخص
بوم‌گردی	اقتصادی	اشتغال	اشتغال جوانان و زنان، اشتغال پایدار/ فصلی، اشتغال خانوادگی/ فردی، کاهش بیکاری، تنوع اشتغال
		کارآفرینی	ایجاد کسب وکار کوچک و متوسط، رشد و شکوفایی فرصت‌های شغلی جدید، ایجاد انواع مشاغل خدماتی: خرده‌فروشی، آژانس، پمپ‌بنزین، رستوران، ساختمان‌سازی و...
		درآمد	درآمد پایدار/ فصلی
		پس‌انداز	افزایش پس‌انداز
		نقدینگی	میزان نقد شدن دارایی‌های مختلف
		هزینه‌های زندگی	افزایش هزینه و مخارج زندگی
		سرمایه‌گذاری	ورود سرمایه‌گذاران غیربومی به روستاها، افزایش توان سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری
		ارزش و قیمت کالاها	افزایش قیمت: زمین، محصولات و تولیدات، خدمات
		وام و تسهیلات	بلاعوض و بدون ضامن، کم‌بهره
		تولید	دامداری: حفظ و گسترش دامداری (دام بزرگ و کوچک، پرندگان، ماهی و زنبور و...)، تنوع تولید و عرضه لبنیات محلی، تخم‌مرغ، عسل، گوشت، مرغ
			کشاورزی: حفظ و گسترش اراضی کشاورزی و باغات، عرضه مستقیم و کاهش نقش دلالان، تنوع تولید
			صنایع دستی: حفظ و گسترش صنایع دستی و بومی، تنوع محصولات
		فرآوری	برندسازی محصولات، بسته‌بندی، تبدیل و فرآوری انواع محصولات دامی و کشاورزی
		خرید و فروش/ توزیع	ایجاد و گسترش بازارهای محلی جهت فروش محصولات و صنایع، بازاریابی محصولات
		رفاه	توان خرید مایحتاج اولیه، مسافرت، ماشین، کاهش فقر، فرستادن فرزندان به مدارس شهری، دانشگاه و...
		معیشت/ امنیت غذایی	توانایی فراهم کردن یا استفاده از کلیه گروه‌های مواد غذایی سالم، توانایی تولید و تامین مواد غذایی در خود روستا، خودکفایی یا دسترسی همه مردم به غذای کافی و سالم، پایداری در دریافت غذا
		توانمندسازی/ توانا شدن اقتصادی	غلبه بر ناتوانی و وابستگی یا عدم وابستگی به منابع و تولیدات خارجی (شهر) و دولت برای روستاییان و زنان، حق دسترسی برابر به فرصت‌ها و منابع، زنجیره تامین در روستا، داشتن مجوز و پروانه بهره‌برداری، غلبه بر موانع، خصوصی-سازی تولیدات و خدمات روستایی: تغییر بر نحوه انجام فعالیت‌ها، خوداتکایی، دسترسی برابر و راحت به منابع تولید، حمایت و توانمندشدن بخش‌های محروم جامعه،
	اجتماعی - فرهنگی	سرمایه اجتماعی	مشارکت و همکاری، اعتماد، تعاملات اجتماعی صمیمانه، حفظ یکپارچگی (همبستگی) و انسجام اجتماعی- فرهنگی، مسئولیت‌پذیری، عضویت در گروه‌های محلی، آگاهی اجتماعی، حمایت از یکدیگر
		توانمندسازی اجتماعی	احساس ارزش داشتن، حق مالکیت و تصمیم‌گیری، حق کنترل زندگی خود در محیط اجتماعی، قدرت تأثیرگذاری بر جریان تغییرات اجتماعی به‌منظور فراهم کردن نظام عادلانه اقتصادی در محدوده ملی و جهانی، برقراری یا دسترسی به عدالت برای همه افراد روستا، بهبود اعتماد به نفس روستاییان: خودباوری، بسیج انگیزه درونی برای رسیدن به اهداف (توسعه): تشویق افراد، انتقال قدرت به روستاییان، دسترسی بیش‌تر به خدمات و محصولات، افزایش فرصت مشارکت در فرآیندهای سیاسی
		بهداشت و درمان	افزایش تعداد مراکز درمانی و بهداشتی، داروخانه، آب لوله‌کشی و تصفیه شده، تعبیه سطل زباله و جمع‌آوری بهداشتی زباله، فاضلاب، پزشک، ماما، نظافت محله‌ها، توجه به مقوله ورزش و سلامتی، تفکیک زباله
		آموزش	افزایش تعداد مراکز آموزشی، افزایش سطح آگاهی و دانش، توجه به دانش بومی، سطح سواد و تحصیلات، حفظ و تقویت زبان و لهجه بومی، یادگیری زبان خارجی، افزایش انواع اطلاع‌رسانی و آموزش مرتبط با گردشگری، افزایش مهارت‌ها، تاسیس کتابخانه عمومی، افزایش خرید کتاب، افزایش ساعت مطالعه افراد
		آداب و رسوم	حفظ و گسترش آداب‌ورسوم، نحوه برگزاری و برپایی، میزان اجرای: جشن و عروسی، عزاداری، مناسبت‌ها، بازی‌ها، موسیقی، رقص، نمایش
		باورها و فرهنگ‌ها	حفظ و گسترش باورها و فرهنگ‌ها، تخریب باورها و فرهنگ‌ها، غذاها و شیرینی‌های محلی و روش‌های پخت و تهیه، سفره‌آرایی، استقبال یا پذیرایی از مهمان یا گردشگر، آراستگی خانه و ادوات آن، تجربیات، افسانه‌ها و داستان‌ها و اسطوره-ها، سبک زندگی: نوع پوشش، زبان و لهجه، نوع غذا خوردن، ظروف، نوشیدنی‌ها، نحوه رفتار، هنر و مهارت‌ها

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

		کیفیت زندگی	آرامش، راحتی، دسترسی، رفاه، رضایت، سلامت جسم و روان، تفریح و اوقات فراغت، آزادی، ساختار و کیفیت روابط اجتماعی افراد در جامعه، احساس سرزندگی، شادی و خوشبختی در محیط روستا، لذت از ورزش و مطالعه
		جمعیت	مهاجرت به شهر، مهاجرت معکوس، جوانی/ پیری جمعیت (ساختار)، پایداری جمعیت
		جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی	حفظ و گسترش معماری بومی، تخریب معماری بومی، حفظ تناسب معماری با محیط طبیعی و فرهنگ جامعه، حفظ و ثبت بناهای تاریخی (مساجد، کاروان‌سرا، زیارتگاه‌ها، قلعه، مقبره، حمام و...)، سیاه‌چادر
	زیست‌محیطی	پوشش گیاهی	حفظ و گسترش، تخریب مراتع، گیاهان دارویی و نادر، استفاده بهینه، احیا، حفظ گونه‌های منحصر به‌فرد
		منابع آب	حفظ و احیا یا تخریب منابع آب طبیعی چون (چاه و قنات و چشمه، رودخانه)، کیفیت، دسترسی
		خاک	توسعه اراضی، توجه به حفظ منابع خاک
		چشم‌اندازها/ جاذبه-های طبیعی	کوه، دشت، بیابان، جنگل، رود، دریاچه، غار، صخره، همکاری درجهت حفظ تنوع زیستی، حفظ گونه‌های کمیاب
		حیات جانوری	حفظ و گسترش حیات جانوری، تخریب حیات جانوری، استفاده بهینه از آن‌ها برای گردشگران (شترسواری، اسب‌سواری و...)
		آلودگی‌ها	آب، هوا، صدا، منظر
		انرژی	استفاده از انرژی‌های نو و پایدار (آفتاب و باد)،
	امنیتی	امنیت	در داخل محیط روستا و منازل، خارج از محیط روستا در جاده‌ها و مناطق بکر، ثبات سیاسی، امنیت عمومی و شخصی، کاهش جرایم و ناهنجاری‌ها
	کالبدی- فضایی	زیرساخت	آب، برق، گاز، تلفن (مخابرات)، اینترنت، جاده، حمل و نقل، پست، آنتن‌دهی صدا و سیما، مراکز اقامتگاهی و تفریحی، بانک
		ساخت‌وساز	مقاوم سازی بناها، استفاده از مصالح بومی در ساخت و ساز و ایجاد جذابیت، بهبود و تعریض معابر و پل‌ها، زیباسازی، روشنایی معابر

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱ الهام گرفته از مطالعات Anup K.C. (2016) ، Idajatia, H., and Kukinul, V. (2016)، یزدانی و همکاران (۱۳۹۵)، فرجی‌راد و احسانی (۱۳۹۰)، محرمی و همکاران (۱۳۹۲)، زال و همکاران (۱۳۹۷)، و بروج (۱۳۹۱).

قلمرو جغرافیایی تحقیق شامل شهرستان کرمان است که بین ۵۶ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی، و ۳۰ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۱۹ دقیقه عرض شمالی، در ارتفاع ۱۷۵۵ متری از سطح دریا واقع شده است. و در یک موقعیت پایکوهی قرار دارد. از شمال به بخش شهداد و چترود، از جنوب به بخش‌های راین و گلباف، از مشرق به شهرستان شهداد و از مغرب به شهرستان باغین و بردسیر محدود می‌باشد. بر اساس تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۵ دارای شانزده دهستان(ماهان، قناتغستان، اندوهجرد، تکاب، سیرچ، جوشان، کشیت، اختیارآباد، باغین، درختنگان، زنگی‌آباد، سرآسیاب فرسنگی، حسین آباد گرو، راین، کویرات و معزیه) و ۵۲۱ سکونتگاه روستایی دارای سکنه می‌باشد (معاونتی مدیریت و برنامه‌ریزی شهرداری کرمان، ۱۳۹۵). کرمان در سال ۹۷ به قطب بوم‌گردی کشور تبدیل شده. و از آنجا که اقامتگاه‌های بوم‌گردی آن دارای ظرفیت بالایی است. لیکن نواحی روستایی این شهرستان در این زمینه توسعه مطلوبی را به خود ندیده است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

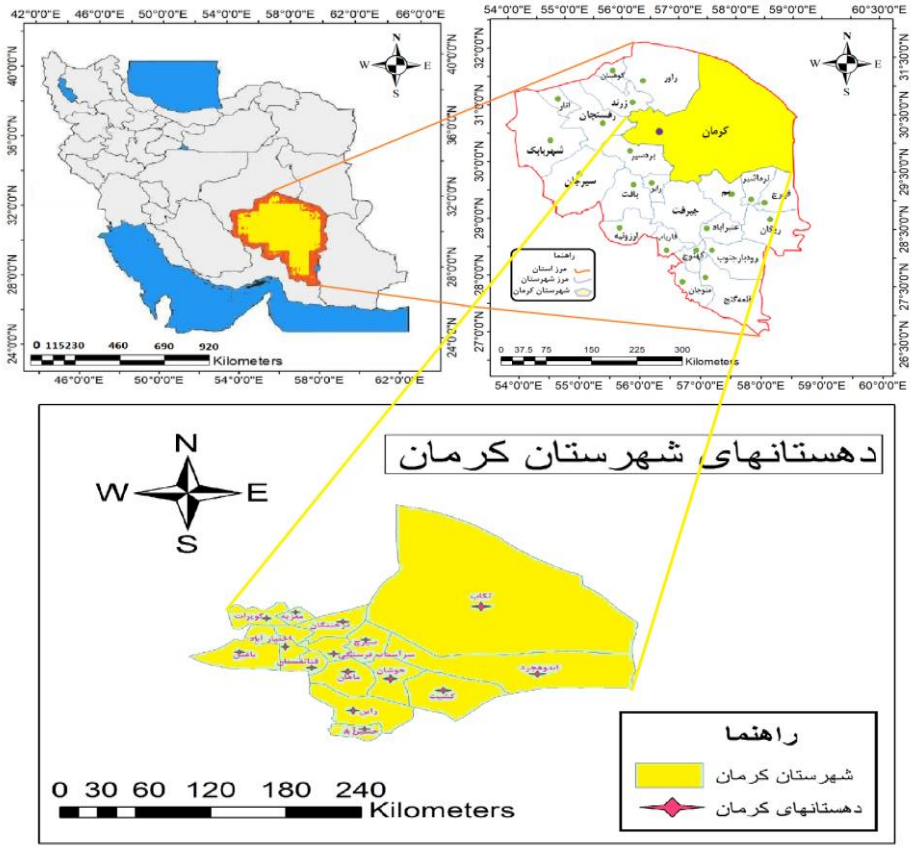

شکل ۲. نقشه موقعیت شهرستان و دهستان‌های کرمان

۴) یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

در این بخش، با استفاده از تحلیل‌های آماری سعی شده، داده‌های تحقیق، به منظور نیل به هدف تحقیق، مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. لذا در ابتدا تحلیل توصیفی داده‌ها، سپس تحلیل استنباطی بیان می‌شوند. این بخش پس از جمع‌آوری و تلخیص داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار PLS و از طریق شاخص‌های توصیفی و آمار استنباطی به تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌پردازد. بنابراین، پس از جمع‌آوری داده‌ها و با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی، توصیف می‌شود. در بخش دوم با استفاده از نرم‌افزار PLS سوال پژوهش پاسخ داده می‌شود.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

جدول ۴. بررسی وضعیت جنس، سن و تحصیلات جامعه آماری تحقیق

جنس	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۲۵۳	۶۶/۶
زن	۱۲۷	۳۳/۳
سن		
۲۵ تا ۳۴ سال	۱۴	۳/۷
۳۵ تا ۴۴ سال	۱۴۰	۳۶/۸
۴۵ تا ۵۴ سال	۱۸۶	۴۸/۹
۵۵ تا ۶۴ سال	۳۶	۹/۵
بالای ۶۵ سال	۴	۱/۱
تحصیلات		
کاردانی	۷۱	۱۸/۷
کارشناسی	۱۹۶	۵۱/۶
کارشناسی ارشد	۱۱۰	۲۸/۹
دکترا	۳	۰/۸
جمع	**۳۸۰**	**۱۰۰**

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

همانگونه که در جدول شماره ۴ نشان داده شده، فراوانی و درصد مشارکت مردان(۶۶/۶) بیشتر از زنان(۳۳/۳) بوده است. دلیل آن این است که سهم و نگاه مردان به توسعه بوم‌گردی و بعضاً کسب درآمد از این نوع گردشگری به مراتب بیشتر از زنان بوده است. یا به نوعی میزان ورود به این مقوله در بین مردان بیشتر است. از طرفی چون پرسشنامه‌ها در بین سرپرستان خانوارها توزیع شده، درصد بالای مردان حاکی از سرپرستی بالای آنان در بین خانوارهای روستایی است. از مجموع ۳۸۰ نفر نمونه آماری ۱۴درصد ۲۵ تا ۳۴ سال، ۳۷ درصد ۳۵ تا ۴۴ سال، ۴۹ درصد ۴۵ تا ۵۴ سال، ۹ درصد ۵۵ تا ۶۴ سال و ۱درصد بالای ۶۵ سال به بالا می‌باشند. این امر نشان دهنده این موضوع است که رده سنی غالب، نمودی از شناخت، کاربرد و توجه به موضوع مطروحه در بین طبقات سنی است. بطوریکه رده سنی ۴۵ تا ۵۴ سال بیشترین درصد و فراوانی را در بین پاسخگویان داشته. لذا بیانگر این امر است که اگر دیگر رده-های سنی توجه بیشتری به مسأله داشته باشند منجر به توسعه هر چه بهتر توسعه بوم‌گردی و نهایتاً توانمند شدن آنها خواهد شد. به لحاظ تحصیلاتی در بین نمونه آماری ۱۹ درصد کاردانی، ۵۱ درصد کارشناسی، ۲۹ درصد ارشد و ۱ درصد دکترا می‌باشند. این موضوع نشان‌دهنده نقطه قوت روستائیان در زمینه بوم‌گردی است. و بعضاً به عنوان یک پتانسیل در نظر گرفته شود.

روابط میان متغیرها در این روش با استفاده از یک سری معادلات ساختار یافته تجزیه و تحلیل می-شوند. این معادلات ساختار یافته در قالب مدل‌هایی ترسیم می‌شوند که به محقق امکان مفهوم‌سازی تئوری‌های پژوهش را با استفاده از داده‌ها می‌دهد.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

مراحل مدل سازی در معادلات ساختاری

تعیین مدل: در این مرحله ابتدا ادبیات نظری پیرامون یک موضوع و مشتقات آن بررسی شده و سازه-های دخیل در آن موضوع خاص شناسایی می‌شوند؛ شناسایی سنجه سازه‌ها: پس از ترسیم مدل حاوی سازه‌ها و روابط میان آنها نوبت به ترسیم متغیرهای آشکار مربوطه به سازه‌ها می‌رسد. در واقع در این مرحله چگونگی سنجش سازه‌ها را مشخص می‌نمایند؛ تخمین روابط بین مدل: بعد از ترسیم مدل با تمامی اجزا آن، نوبت به تخمین روابط حاوی متغیرهای آشکار و پنهان در مدل می‌رسد. این روابط در دو نوع درونی و بیرونی هستند. با انتخاب رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS) و نرم‌افزار Smart PLS ضرایب بار عاملی به همراه مقادیر t توسط نرم افزار محاسبه می‌شود و به محقق امکان تفسیر روابط بیرونی و درونی را می‌دهد. ارزیابی مدل: برای اینکه بتوان نتایج حاصل از تخمین روابط مدل را تفسیر نمود، ابتدا باید میزان تناسب مدل یا برازش آن را مشخص کرد. بدین معنی که آیا مدلی که اساس مبانی نظری پیشین بوده است، با داده‌های گردآوری شده از نمونه آماری تحقیق متناسب بوده یا خیر؟ در این مرحله بسته به انتخاب رویکرد و نرم افزار مربوطه نحوه بررسی برازش مدل متفاوت است. اصلاح مدل: در صورتی که نتایج ارزیابی مدل در مرحله چهارم مدل سازی در SEM (معادلات ساختاری)، عدم برازش و یا برازش ضعیف مدل را نشان داد، می‌بایست اقدام به اصلاح مدل از طرق مختلف نمود. نکته مهم در اصلاح مدل این است که تغییرات اعمال شده روی مدل برای رسیدن به برازش بهتر نباید بیش از حد باشد. زیرا مدل ساخته شده توسط محقق دارای پشتوانه‌ای علمی بوده و از ادبیات نظری مرتبط استخراج گردیده است. تفسیر نتایج برآمده از مدل: پس از اصلاح مدل و اطمینان از کفایت برازش مدل، محقق مجاز است که نتایج حاصل از یافته های پژوهش را تفسیر نماید. در این مرحله اعداد و مقادیر حاصل از تحلیل داده‌های تحقیق، به عبارات ساده و قابل فهم برای مخاطب تبدیل شده و به وی گزارش داده می-شود.

یافته‌های استنباطی

مدل بیرونی هم‌ارز تحلیل عامل تاییدی است. یعنی جهت بررسی مدل، نخست برای سنجش روابط متغیرهای پنهان با گویه‌های سنجش آنها از مدل بیرونی استفاده شده است. مدل بیرونی ارتباط گویه‌ها یا همان سوالات پرسشنامه را با سازه‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد. در واقع تا ثابت نشود سوالات پرسشنامه، متغیرهای پنهان را به خوبی اندازه‌گیری کرده‌اند، نمی‌توان روابط را مورد آزمون قرار داد. برای آنکه نشان داده شود متغیرهای پنهان به درستی اندازه‌گیری شده‌اند از مدل بیرونی استفاده شده است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

جدول ۵. نتایج کلی مدل بیرونی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان

اشتغال	**بارعاملی**	موجود بودن غذا و مواد اولیه آن در تمام اوقات	۰/۵۲۵
ایجاد اشتغال برای جوانان، زنان و از کارافتادگان	۰/۶۶۶	پایداری در دریافت غذا	۰/۲۳۴
ایجاد اشتغال پایدار	۰/۸۰۰	**ارزش و قیمت کالاها**	**بارعاملی**
ایجاد اشتغال فصلی	۰/۷۳۹	افزایش قیمت زمین	۰/۲۳۴
ایجاد اشتغال خانوادگی	۰/۶۶۴	افزایش قیمت محصولات و تولیدات	۰/۸۶۲
ایجاد اشتغال فردی	۰/۷۴۹	افزایش قیمت خدمات	۰/۸۰۲
کاهش بیکاری	۰/۶۶۳	**وام و تسهیلات**	**بارعاملی**
تنوع اشتغال	۰/۶۷۲	تعلق وام و تسهیلات جهت راه‌اندازی و توسعه گردشگری	۱/۰۰۰
کارآفرینی	**بارعاملی**	**تولید در بخش دامداری**	**بارعاملی**
ایجاد کسب و کار کوچک و متوسط	۰/۸۸۴	حفظ و گسترش دامداری	۰/۸۰۵
رشد و شکوفایی فرصت‌های شغلی جدید	۰/۸۷۵	از بین رفتن دامداری	۰/۸۰۸
ایجاد انواع مشاغل خدماتی: خرده‌فروشی، آژانس، و...	۰/۸۴۳	تنوع تولید و عرضه لبنیات محلی، تخم‌مرغ، عسل، و...	۰/۷۶۵
نوآوری در استفاده از منابع و فرصت‌های موجود	۰/۷۰۴	**تولید در بخش کشاورزی**	**بارعاملی**
درآمد	**بارعاملی**	حفظ و گسترش اراضی کشاورزی و باغات	۰/۵۵۴
ایجاد درآمد پایدار	۰/۷۷۴	تخریب اراضی کشاورزی و باغات	۰/۷۲۰
ایجاد درآمد فصلی	۰/۸۳۱	عرضه مستقیم و کاهش نقش دلالان	۰/۶۹۵
افزایش درآمد	۰/۷۷۹	تنوع تولید و محصول	۰/۷۰۳
کاهش درآمد	۰/۷۸۷	**تولید در بخش صنایع دستی**	**بارعاملی**
پس‌انداز	**بارعاملی**	حفظ و گسترش صنایع دستی و بومی	۰/۵۹۸
افزایش پس‌انداز	**۱/۰۰۰**	تخریب صنایع دستی و بومی	۰/۵۳۵
نقدینگی	**بارعاملی**	سوغاتی‌های متفاوت	۰/۷۱۷
میزان نقد شدن دارایی‌های مختلف	۱/۰۰۰	تنوع محصولات صنایع هنری و دستی	۰/۶۸۲
هزینه‌های زندگی	**بارعاملی**	ثبت جهانی صنایع دستی	۰/۶۱۴
افزایش هزینه و مخارج زندگی	۱/۰۰۰	**خرید و فروش/ توزیع**	**بارعاملی**
سرمایه‌گذاری	**بارعاملی**	توانایی خرید مواد اولیه تولیدات خود	۰/۵۷۵
ورود سرمایه‌گذاران غیربومی به روستاها	۰/۹۱۹	ایجاد و گسترش بازارهای محلی جهت فروش محصولات	۰/۸۶۳
افزایش توان سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری	۰/۸۸۷	بازاریابی محصولات	۰/۸۸۱
رفاه	**بارعاملی**	**توانمندسازی/ توانا شدن اقتصادی**	**بارعاملی**
توان خرید مایحتاج اولیه	۰/۷۴۲	توانا شدن از لحاظ مالی و اقتصادی	۰/۵۰۱
توجه به مسافرت و تفریح و اوقات فراغت	۰/۷۰۴	قدرت و آزادی عمل جهت اداره زندگی و جامعه خود	۰/۴۹۰
خرید لوازم لوکس	۰/۷۸۸	حق دسترسی برابر به فرصت‌ها و منابع	۰/۴۹۵
خربد ماشین	۰/۸۱۷	فراهم شدن بستر زنجیره تامین در روستا	۰/۸۰۴
کاهش فقر	۰/۷۵۵	داشتن مجوز و پروانه بهره‌برداری	۰/۷۷۴
فرستادن فرزندان به مدارس شهری و دانشگاه و...	۰/۷۰۵	غلبه بر موانع اقتصادی	۰/۷۴۲
معیشت/ امنیت غذایی	**بارعاملی**	خصوصی‌سازی تولیدات و خدمات روستایی	۰/۴۶۱
توانایی فراهم کردن یا استفاده از کلیه گروه‌های مواد غذایی	۰/۸۳۷	خوداتکایی	۰/۸۱۸
توانایی تولید و تامین مواد غذایی در خود روستا	۰/۸۴۲	دسترسی برابر و راحت به منابع تولید	۰/۴۶۳
خودکفایی یا دسترسی همه مردم به غذای کافی و سالم	۰/۶۲۰	حمایت و توانمندشدن بخش‌های محروم جامعه	۰/۴۶۴
سرمایه اجتماعی	**بار عاملی**	افزایش خرید کتاب	۰/۶۲۱
افزایش مشارکت و همکاری بین اهالی	۰/۵۷۳	افزایش ساعت مطالعه افراد	۰/۲۸۹
افزایش اعتماد نسبت به اهالی و گردشگران	۰/۵۸۸	**آداب و رسوم**	**بار عاملی**
شکل‌گیری و گسترش تعاملات اجتماعی صمیمانه	۰/۷۳۳	حفظ و گسترش آداب و رسوم	۰/۶۹۱

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

حفظ یکپارچگی (همبستگی) و انسجام اجتماعی اهالی	۰/۸۲۶	آسیب دیدن آداب و رسوم	۰/۷۶۱
افزایش حس مسئولیت‌پذیری در بین اهالی نسبت به یکدیگر	۰/۸۳۹	نحوه برگزاری و برپایی جشن و عروسی	۰/۸۴۵
عضویت در گروه‌های محلی	۰/۷۳۳	نحوه برگزاری و برپایی عزاداری	۰/۷۲۷
افزایش آگاهی اجتماعی	۰/۵۸۹	نحوه برگزاری و برپایی رسومات محلی و مناسبت‌ها	۰/۷۳۵
افزایش حمایت از یکدیگر	۰/۷۷۶	**باورها و فرهنگ‌ها**	**بار عاملی**
توانمندسازی اجتماعی	**بار عاملی**	حفظ و گسترش باورها و فرهنگ‌های بومی و محلی	۰/۶۹۴
شکل‌گیری احساس ارزش در بین روستاییان به ویژه زنان	۰/۴۴۰	آسیب دیدن باورها و فرهنگ‌های بومی و محلی	۰/۴۵۱
حفظ حق مالکیت و تصمیم‌گیری	۰/۵۹۹	روش‌های پخت و تهیه غذاها و شیرینی‌های محلی	۰/۷۷۶
حق کنترل زندگی خود در محیط اجتماعی	۰/۶۴۶	نحوه سفره‌آرایی	۰/۷۶۱
قدرت تأثیرگذاری بر جریان تغییرات اجتماعی	۰/۵۷۹	استقبال یا پذیرایی از مهمان یا گردشگر	۰/۶۶۲
برقراری یا دسترسی به عدالت برای همه افراد روستا	۰/۶۳۶	نحوه آراستگی خانه و ادوات آن	۰/۷۱۸
بهبود اعتمادبه‌نفس روستاییان: خودباوری	۰/۸۱۳	نقل تجربیات، افسانه‌ها و داستان‌ها و اسطوره‌ها	۰/۶۷۴
بسیج انگیزه درونی برای رسیدن به اهداف (توسعه):تشویق افراد	۰/۷۶۹	سبک زندگی: نوع پوشش، زبان و لهجه، نوع غذا خوردن، ظروف، نوشیدنی‌ها، هنر و مهارت‌ها	۰/۶۰۱
انتقال قدرت به روستاییان	۰/۶۷۱	**کیفیت زندگی**	**بار عاملی**
دسترسی بیش‌تر به خدمات و محصولات	۰/۶۶۰	فراهم شدن بستر آرامش و راحتی در روستا	۰/۵۳۱
افزایش فرصت مشارکت در فرآیندهای سیاسی برای روستاییان	۰/۲۲۱	افزایش انواع دسترسی‌ها	۰/۶۹۴
بهداشت و درمان	**بار عاملی**	افزایش رفاه در روستا	۰/۵۸۴
افزایش تعداد مراکز درمانی و بهداشتی در روستا	**۰/۶۸۱**	رضایت از زندگی در روستا	۰/۵۶۲
افزایش مراکز عرضه دارو و درمان(داروخانه‌ها، عطاری‌ها و ...)	۰/۶۹۶	احساس سرزندگی، شادی و خوشبختی در روستا	۰/۵۶۵
توجه به آب لوله‌کشی و تصفیه شده	۰/۶۱۲	توجه به سلامت جسم و روان	۰/۳۰۲
تعبیه سطل زباله و جمع‌آوری بهداشتی زباله	۰/۵۷۷	توجه به تفریح و اوقات فراغت و افزایش آن	۰/۶۹۴
توجه به مقوله فاضلاب	۰/۵۹۴	ساختار و کیفیت روابط اجتماعی افراد در جامعه	۰/۶۲۸
حضور پزشک و ماما در روستا	۰/۶۶۲	آزادی	۰/۵۰۷
توجه به نظافت محله‌ها	۰/۳۳۹	لذت از ورزش و مطالعه	۰/۵۴۴
توجه به مقوله ورزش و سلامتی	۰/۵۰۶	**جمعیت**	**بار عاملی**
تفکیک زباله	۰/۴۵۰	مهاجرت به شهر	۰/۵۹۷
آموزش	**بار عاملی**	مهاجرت معکوس از شهر به روستا	۰/۷۱۳
افزایش تعداد مراکز آموزشی مثل مدرسه و...	۰/۲۸۲	تغییر در ساختار جمعیت (گرایشه به جوانی)	۰/۶۴۱
افزایش سطح آگاهی و دانش اهالی	۰/۶۱۹	تغییر در ساختار جمعیت (گرایشه به پیری جمعیت)	۰/۶۱۴
توجه به دانش بومی	۰/۶۸۸	پایداری جمعیت	۰/۶۹۹
افزایش سطح سواد و تحصیلات	۰/۶۸۱	**جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی**	**بار عاملی**
حفظ و تقویت زبان و لهجه بومی	۰/۶۸۸	حفظ و گسترش معماری بومی	۰/۵۹۷
یادگیری زبان خارجی	۰/۶۸۲	تخریب معماری بومی	۰/۸۱۲
افزایش انواع اطلاع‌رسانی و آموزش مرتبط با گردشگری	۰/۵۹۹	حفظ تناسب معماری با محیط طبیعی و فرهنگی	۰/۸۵۲
افزایش مهارت‌ها	۰/۴۲۸	حفظ و ثبت بناهای تاریخی	۰/۸۴۱
تاسیس کتابخانه عمومی	۰/۵۷۴	حفظ زندگی در سیاه‌چادر	۰/۲۳۷
پوشش گیاهی	**بار عاملی**	حفظ مناظر طبیعی چون: کوه، دشت، بیابان، جنگل، و...	۰/۸۲۳
حفظ و گسترش مراتع، گیاهان دارویی	۰/۷۲۵	همکاری درجهت حفظ تنوع زیستی	۰/۹۲۰
تخریب مراتع و گیاهان دارویی و نادر	۰/۷۴۸	حفظ گونه‌های منحصربه‌فرد	۰/۸۹۳
استفاده بهینه از پوشش گیاهی	۰/۷۲۳	**حیات جانوری**	**بار عاملی**
احیای پوشش گیاهی	۰/۵۹۴	حفظ و گسترش حیات جانوری	۰/۷۶۲
حفظ گونه‌های منحصربه‌فرد	۰/۶۵۷	تخریب حیات جانوری	۰/۸۵۶

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

منابع آب	بار عاملی	استفاده بهینه از آن‌ها برای گردشگران (شترسواری، و...)	۰/۷۵۱
حفظ و احیای منابع آب طبیعی(چاه و چشمه، و ...)	۰/۵۵۷	**آلودگی‌ها**	**بار عاملی**
تخریب منابع آب طبیعی مانند (چاه و چشمه، و ...)	۰/۵۲۹	آلودگی آب	۰/۸۷۸
بهبود کیفیت منابع آب طبیعی	۰/۸۷۸	آلودگی هوا	۰/۸۵۶
بهبود دسترسی به منابع آب طبیعی	۰/۸۶۳	آلودگی صوتی	۰/۷۴۲
خاک	**بار عاملی**	آلودگی منظر	۰/۸۱۲
توسعه اراضی	۰/۹۲۹	**انرژی**	**بار عاملی**
توجه به حفظ منابع خاک	۰/۶۸۳	استفاده از انرژی‌های نو و پایدار (آفتاب و باد)	۱/۰۰۰
جاذبه‌های طبیعی	**بار عاملی**	**زیرساخت‌ها**	**بار عاملی**
امنیتی	**بار عاملی**	تامین آب روستا	۰/۷۳۴
تامین و افزایش امنیت در داخل محیط روستا و منازل	۰/۶۵۹	تامین برق	۰/۶۹۶
افزایش امنیت در خارج از محیط روستا و جاده‌ها و مناطق بکر	۰/۸۴۰	تامین گاز	۰/۷۷۲
ثبات سیاسی منطقه	۰/۷۲۳	تلفن ثابت و همراه (مخابرات)	۰/۶۹۲
افزایش امنیت عمومی و شخصی	۰/۷۵۲	پوشش‌دهی اینترنت	۰/۲۵۷
کاهش جرایم و ناهنجاری‌ها	۰/۸۰۳	بهبود کمی و کیفی جاده‌ها	۰/۷۲۰
ساخت و سازها	**بار عاملی**	رونق و بهبود حمل‌ونقل	۰/۶۹۲
مقاوم‌سازی بناها	۰/۵۸۳	آنتن‌دهی صدا و سیما	۰/۵۸۱
استفاده از مصالح بومی در ساخت‌وساز و ایجاد جذابیت	۰/۶۹۲	استقرار مراکز اقامتگاهی و تفریحی	۰/۵۸۶
بهبود و تعریض معابر و پل‌های محلی	۰/۸۰۵	بانک و تبادل کم‌تر پول نقد	۰/۶۰۹
زیباسازی روستا	۰/۲۲۳		

بار عاملی مقدار عددی است که میزان شدت رابطه میان یک متغیر پنهان و متغیر آشکار مربوطه را طی فرآیند تحلیل مسیر مشخص می‌کند. هرچه مقدار بار عاملی یک شاخص در رابطه با یک سازه مشخص بیشتر باشد، آن شاخص سهم بیشتری در تبیین آن سازه ایفا می‌کند. همچنین اگر بار عاملی یک شاخص منفی باشد، نشان دهنده تاثیر منفی آن در تبیین سازه مربوطه می‌باشد. براساس نتایج مدل اندازه‌گیری مندرج در جدول شماره ۵ بار عاملی مشاهده در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت هر متغیر اصلی به درستی مورد سنجش قرار گرفته است. لذا با توجه به نتایج این جدول می‌توان به صورت کلی بیان نمود الگوی توسعه بوم‌گری دهستان‌های شهرستان کرمان توانمندسازی اقتصادی خواهد بود. در ادامه به تحلیل بار عاملی ابعاد مطرح در پژوهش به تفکیک هر یک از دهستان‌های شهرستان پرداخته شده. لیکن به دلیل حجم زیاد این تحلیل در اینجا صرفاً جدول بار عاملی که به تعیین الگو پرداخته، آورده شده(جدول ۶).

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

جدول ۶. نوع الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان با توجه به مدل بیرونی

دهستان	نوع الگوی توسعه	بارعاملی	دهستان	نوع الگوی توسعه	بارعاملی
	اقتصادی			**اجتماعی- فرهنگی**	
تکاب؛ سرآسیاب؛ باغین؛ کویرات؛ زنگی‌آباد؛ اندوهجرد؛ درختنگان	اشتغال	۰/۷۳۳	تکاب؛ راین؛ اندوهجرد، حسین‌آباد	آداب و رسوم	۰/۷۵۲
	کارآفرینی	۰/۸۲۶		باورها و فرهنگ‌ها	۰/۶۶۷
	درآمد	۰/۷۰۷		بهداشت و درمان	۰/۵۶۸
	پس‌انداز	۰/۸۴۲		جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی	۰/۶۶۸
	وام و تسهیلات	۰/۷۹۶		آموزش	۰/۵۷۸
	سرمایه‌گذاری	۰/۸۹۸		توانمندسازی اجتماعی	۰/۶۰۳
	ارزش و قیمت کالاها	۰/۶۳۵	کشیت؛ ماهان	**امنیتی**	**بارعاملی**
	تولید	۰/۶۶۸		امنیت	۰/۷۵۶
	فرآوری	۰/۶۴۵	قناتغستان؛ سرآسیاب؛ باغین؛ کویرات؛ زنگی‌آباد؛ درختنگان	**زیست‌محیطی**	**بارعاملی**
	توانمندسازی اقتصادی	۰/۶۱۷		جاذبه‌های طبیعی	۰/۸۷۸
جوشان؛ کشیت؛ معزیه؛ سیرچ؛ اختیارآباد	**کالبدی- فضایی**	**بارعاملی**		پوشش گیاهی	۰/۶۸۹
	زیرساخت‌ها	۰/۵۶۲		منابع آب	۰/۷۰۸
				خاک	۰/۸۰۶
	ساخت و سازها	۰/۵۷۵		حیات جانوری	۰/۷۸۹
				آلودگی‌ها	۰/۸۲۲
				انرژی	۰/۹۸۸

در جدول شماره ۶ بار عاملی مشاهده در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت هر متغیر اصلی به درستی مورد سنجش قرار گرفته است. لذا با توجه به نتایج این جدول می‌توان به صورت جزئی بیان نمود الگوی توسعه بوم‌گری دهستان‌های تکاب، سرآسیاب، باغین، کویرات، زنگی‌آباد، اندوهجرد و درختنگان از نوع الگوی توسعه اقتصادی خواهد بود. در ادامه شکل الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستانها در این جدول بیان شده. همچنین الگوی بعضی از آنها به صورت ترکیبی از دو الگو خواهد بود. مانند دهستان تکاب که به صورت الگوی اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی می‌باشد.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

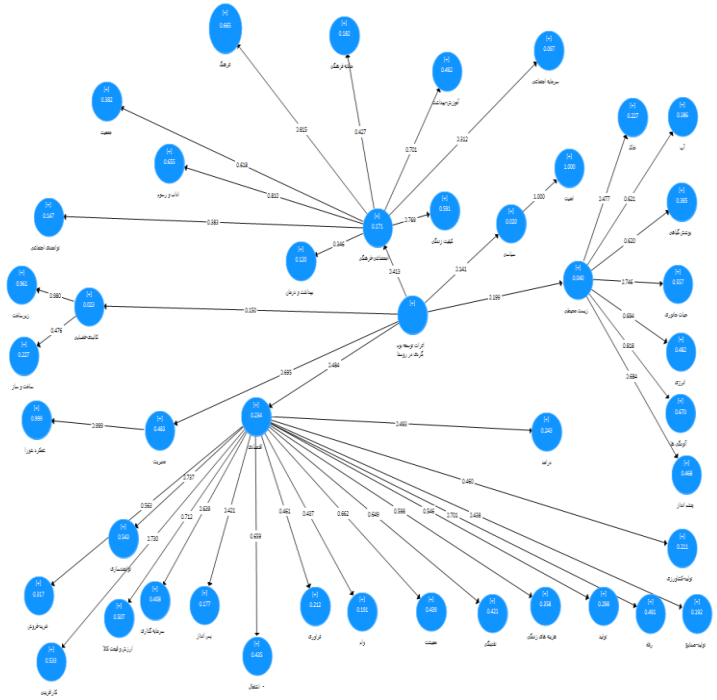

شکل ۳. تکنیک حداقل مربعات جزئی مدل کلی پژوهش

میزان تاثیر بین متغیر وابسته و مستقل در شکل شماره ۳ با استفاده از ضریب مسیر ارائه شده است. همانطور که در شکل بالا مشاهده می‌شود ضرایب مسیر در حالت استاندارد هستند و مقدار آن‌ها بین ۱- تا ۱+ تغییر می‌کند. هرچه مقدار ضریب مسیر به یک و یا منفی یک نزدیک‌تر باشد تاثیرگذاری آن مسیر بیشتر است. ضریب استاندارد مدل‌های بیرونی(بارهای عاملی) به نوعی نشان‌دهنده اعتبار ساده است.

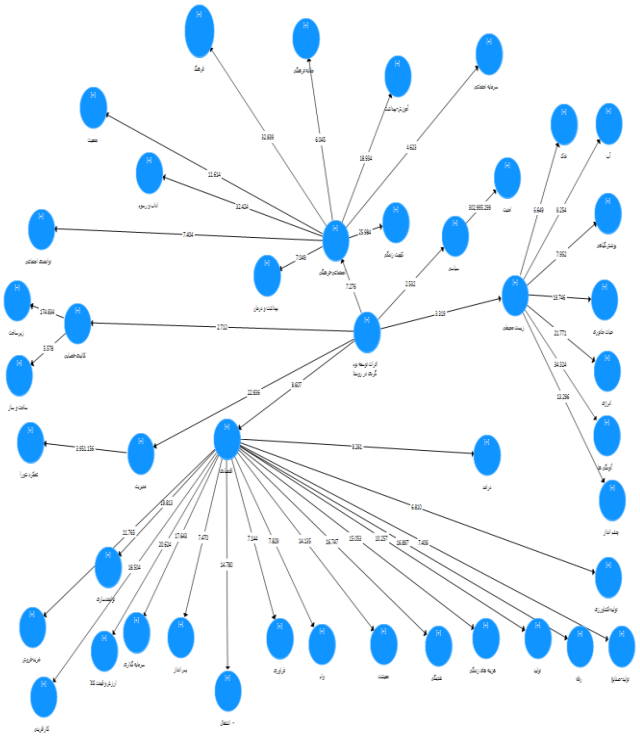

شکل ۴. آماره t-value مدل کلی پژوهش با تکنیک بوت استراپینگ

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. در شکل شماره ۴ نیز آماره t جهت بررسی معناداری سوال پژوهش ارائه شده است. اگر آماره t بزرگتر از ۱/۹۶ باشد فرضیه مورد تایید است. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود، بنابراین اگر میزان بارهای عاملی مشاهده شده با آزمون t-value از ۱/۹۶ کوچکتر محاسبه شود، رابطه معنادار نیست. از آنجا که آماره t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده، می‌توان گفت که رابطه‌ای معنادار بین ارائه الگوهای مطلوب و توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان وجود دارد. بنابر تحلیل‌های آورده شده، می‌توان الگوی توسعه‌ای هر یک از دهستان‌های شهرستان کرمان را به صورت جدول شماره ۷ مطمح نظر قرار داد:

جدول ۷. الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستان‌های شهرستان کرمان

دهستان	نوع الگوی توسعه‌ای مورد نیاز	دهستان	نوع الگوی توسعه‌ای مورد نیاز
جوشان	کالبدی-فضایی	کویرات	زیست‌محیطی و اقتصادی
کشیت	کالبدی-فضایی و امنیتی	معزیه	کالبدی-فضایی
ماهان	امنیتی	زنگی‌آباد	زیست‌محیطی و اقتصادی
قناتغستان	زیست محیطی	سیرچ	کالبدی-فضایی
راین	فرهنگی و اجتماعی	اندوهجرد	اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی
تکاب	اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی	حسین‌آباد	فرهنگی و اجتماعی
سرآسیاب	زیست‌محیطی و اقتصادی	اختیارآباد	کالبدی-فضایی
باغین	زیست‌محیطی و اقتصادی	درختنگان	زیست‌محیطی و اقتصادی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

با توجه به جدول شماره ۷ الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی هریک از دهستان‌های شهرستان کرمان مشخص شده است. نتایج این جدول با توجه به ماحصل بار عاملی مشاهده شده در جدول شماره ۶ که در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ داشته و نشان دهنده همبستگی مناسب بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط است، بیان شده. به طور مثال در الگوی فضایی-کالبدی که به عنوان الگوی مورد نیاز جهت توسعه بوم‌گردی دهستان جوشان مطرح شده، بار عاملی زیرساخت‌ها(۰/۵۶۲) و ساخت و سازها(۰/۵۷۵) می‌توانند تأثیر قابل توجهی در توسعه بوم‌گردی از نظر پرسش شوندگان داشته. از طرفی با توجه به بررسی‌های میدانی، این دهستان به لحاظ شاخصه‌های بیان شده دچار ضعف می‌باشد. به نحوی که آماره t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده، که نشان از رابطه‌ای معنادار بین ارائه الگوهای مطلوب و توسعه بوم‌گردی است. در ادامه شکل الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستان‌ها در این جدول بیان شده. همچنین الگوی بعضی از آنها به صورت ترکیبی از دو الگو خواهد بود. مانند دهستان تکاب که به صورت الگوی اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی می‌باشد. به نحوی که الگوی توسعه دهستان ماهان امنیتی؛ معزیه، جوشان و اختیارآباد کالبدی-فضایی؛ قناتغستان زیست‌محیطی؛ راین و حسین‌آباد فرهنگی و اجتماعی و دیگر دهستان‌ها به صورت ترکیبی از دو الگوی کالبدی ـ فضایی و امنیتی(کشیت)؛ اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی(تکاب و اندوهجرد)؛ و زیست‌محیطی و اقتصادی(سرآسیاب، باغین، کویرات، زنگی‌آباد و درختنگان) خواهد بود.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

۵) نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش ارائه الگوی توسعه بوم‌گری در دهستان‌های شهرستان کرمان بود. که بعد از بررسی کتابخانه‌ای مسأله به پیمایش آن به شکل پرسشنامه و بعضاً مصاحبه پرداخته شد. پس از جمع-آوری داده‌ها، به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری ارتباط بین متغیرها تحلیل آماری شد. بنابر نتایج به دست آمده توسعه بوم‌گردی به طور کلی در همه ابعاد و مؤلفه‌ها تاثیرات مثبتی داشته اما میزان آن در مؤلفه‌های مختلف متفاوت بود به نحوی که بار عاملی مشاهده شده در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط وجود دارد. لیکن توسعه بوم‌گردی به نحوی شایسته و بایسته نتواسته است در روستاهای این شهرستان مطرح شود. بنابراین می‌بایست الگوی متناسب با توسعه بوم‌گردی آنها مطرح شود. بر این اساس می‌توان به صورت کلی بیان نمود الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان؛ الگوی مبتنی بر توانمندسازی اقتصادی خواهد بود. به این صورت که در گام نخست می‌بایست عموماً دهستان‌ها به لحاظ عواملی چون کاهش بیکاری، تنوع شغلی و اشتغال پایدار، درآمد پایدار، سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری، ورود سرمایه‌گذاران غیربومی، برندسازی محصولات، بسته‌بندی، تبدیل و فرآوری انواع محصولات دامی و کشاورزی، ایجاد و گسترش بازارهای محلی، غلبه بر ناتوانی و وابستگی یا عدم وابستگی به منابع و تولیدات خارجی(شهر) و دولت برای روستاییان، دسترسی برابر به فرصت‌ها و منابع، پویایی زنجیره تامین و ارزش در روستا، حمایت و توانمندشدن بخش‌های محروم جامعه و از این دست مسائل مد نظر باشد. همچنین شکل الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستان‌ها با توجه به شرایط حاکم بر آنها به این گونه است که جوشان، سیرچ، معزیه و اختیارآباد: الگوی کالبدی ـ فضایی منجر به توسعه بوم-گردی آنها می‌شود. بدین معنا که از نظر ساخت و ساز مقاوم‌سازی بناها، استفاده از مصالح بومی در ساخت و سازها و ایجاد جذابیت، بهبود و تعریض معابر و پل‌ها، زیباسازی، روشنایی معابر بیشتر مورد توجه قرار گیرد. در دیگر دهستان‌ها مانند ماهان الگوی امنیتی مطمح نظر قرار گیرد به نحوی که ثبات سیاسی، امنیت عمومی و شخصی، کاهش جرایم و ناهنجاری‌ها در داخل محیط روستا و منازل، خارج از محیط روستا در جاده‌ها و مناطق بکر بیشتر از دیگر ابعاد مورد توجه قرار گیرد. در قناتغستان مواردی چون؛ حفظ و گسترش مراتع، گیاهان دارویی و نادر، منابع آب طبیعی، منابع خاک، حیات جانوری، استفاده از انرژی‌های نو و پایدار از جنبه زیست محیطی مورد توجه باشد؛ الگوی توسعه بوم‌گردی راین و حسین‌آباد در قالب اجتماعی و فرهنگی که می‌تواند شامل مواردی چون حفظ و گسترش آداب و رسوم، نحوه برگزاری و برپایی جشن و عروسی، عزاداری، مناسبت‌ها، بازی‌ها، موسیقی، رقص، نمایش، حفظ و گسترش باورها و فرهنگ‌ها، حفظ و گسترش معماری بومی، حفظ و ثبت بناهای تاریخی(مساجد، کاروان‌سرا، زیارتگاه‌ها، قلعه، مقبره، حمام و...) مورد توجه باشد؛ الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دیگر دهستان‌ها مانند کویرات، زنگی‌آباد، درختنگان، سرآسیاب، باغین: با الگوی اقتصادی و زیست‌محیطی؛ تکاب و اندوهجرد: اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی؛ و کشیت: کالبدی-فضایی و امنیتی به صورت ترکیبی خواهد بود. لذا نتایج این پژوهش را می‌توان با نتایج مطالعات محجوب و همکاران(۲۰۲۲) مبنی بر تأثیر

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

رشد اقتصادی و ایجاد شغل در توسعه اکوتوریسم؛ ایندیکا و ووریکا(۲۰۱۶) تأثیر الگویی توانمندسازی جامعه بر توسعه گردشگری روستایی؛ صالحی و همکاران(۱۳۹۶) تأثیر الگوی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بر توسعه بوم‌گردی همسو بوده است. در پایان به منظور توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان پیشنهاداتی به شرح ذیل مطرح می‌شود:

- برای رسیدن به الگوی مناسب توسعه بوم‌گردی، ضعف‌ها و پتانسیل‌های دهستان‌ها مد نظر باشد؛
- الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌ها در درجه اول مبتنی بر توانمندسازی اقتصادی باشد؛
- الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌ها در گام بعدی، الگوی کالبدی-فضایی و زیست‌محیطی باشد؛ و
- در تحقیقات علمی و یا در ارزیابی‌های سازمانی؛ الگوی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی دهستان‌ها به صورت مجزا نسبت به هم نیز مقایسه شوند تا نتایج دقیق‌تری حاصل شود.

۶) منابع

- اروجی، حسن؛ جلالیان، حمید؛ رضوانی، محمدرضا؛ طهماسبی، اصغر (۱۳۹۶). **تبیین روند توسعه گردشگری در شهرستان خور و بیابانک**، رساله دوره دکتری. دانشگاه خوارزمی.
- اسدی‌امیری، تهمینه (۱۳۹۶) **توانمندسازی جوامع محلی و تأثیر آن بر توسعه گردشگری روستایی، مجله مطالعات هتلداری و میزبانی**، دوره۲، شماره۱، ۳۴-۱۵.
- امینیان، سکینه؛ صادقی، ابراهیم؛ فرجی، عبدا...؛ نادری‌گورقلعه، افشین (۱۳۹۱). **بررسی فرصت‌ها و چالش-های توسعهٔ پایدار اکوتوریسم ایران، دومین همایش ملّی راهکارهای توسعهٔ اقتصادی با محوریت برنامه‌ریزی منطقه‌ای**. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی سنندج.
- بازگیر، رحیم؛ نمامیان، فرشید؛ اسلامبولچی، علیرضا؛ سهرابی، روح‌اله (۱۴۰۰) **ارائهٔ الگوی توسعهٔ طبیعت گردی کشور ایران**. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری_منطقه‌ای، سال ۱۱، شماره۳۸، ۴۸-۳۱.
- بروج، اشکان (۱۳۹۱)، **مطالعه تطبیقی اقامتگاه های بوم گردی مناطق بیابانی از منظر توسعه پایدار گردشگری**، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمودضایی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- جهانیان، منوچهر؛ بیاتانی، علیرضا (۱۳۹۷). **نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه اکوتوریسم روستایی پس قلعه**، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- وبداری، سمانه؛ استعلاجی، علیرضا؛ رنجبر، محسن(۱۴۰۰) **ارایه الگوی بهینه توسعه گردشگری روستای هدف گردشگری فورگ**، مورد: استان خراسان جنوبی، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال۱۱، ش ۳، ۳۶۳-۳۸۲.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۳)، **برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران**، انتشارات قومس، چاپ ششم.
- رضوانی، محمدرضا؛ بیات، ناصر (۱۳۹۲). **تحلیل جایگاه گردشگری روستایی در برنامه‌های کلان توسعه کشور با برنامه ۵ ساله توسعه ملی**، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، شماره۴، ۲۰۵-۱۸۵.
- رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داوود؛ اکبری‌سامانی، ناهید (۱۳۹۲). **ارائه‌ی الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه‌گردشگری پایدار روستایی**، مورد مطالعه: دهستان لواسان کوچک. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره‌ی۴۵، شماره۱، ۱۴۶-۱۲۳.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

- رمضانیایی، ناهید (۱۳۹۵). **بررسی قابلیت‌ها و موانع توسعه گردشگری روستاهای هدف گردشگری**: سرابکلان، زنجیره علیا و سنگ سفید ایلام، پایان‌نامه کاشناسی ارشد رشته مدیریت جهانگردی، موسسه آموزش عالی باختران ایلام.
- زال، محمدحسن؛ فراهانی، بنفشه؛ احمدی، سمیه (۱۳۹۷). **تحلیل عوامل اثر گذار بر توسعه اکوتوریسم با تاکید بر میراث روستایی در روستای افجه**، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- سازمان نقشه‌برداری کشور، https://www.ncc.gov.ir ، ۱۴۰۱.
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن، **بخش نیروی انسانی و جمعیت**، ۱۳۹۵.
- شاطریان، محسن؛ غلامی، یوسف؛ میرمحمدی، محمد (۱۳۹۵). **ارزیابی شاخص‌های توسعه گردشگری پایدار شهری، مطالعه موردی: شهر کاشان**. نشریات تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، شماره۴۶، ۲۱۴-۱۹۵.
- صالحی، صادق؛ مرادی‌اصل، امیر؛ عبدلی، سیده فاطمه (۱۳۹۶). توسعه بوم‌گردی با تاکید بر مشارکت جوامع محلی در روستای جنت رودبار شهرستان رامسر، مجله پژوهش‌های روستایی، سال۶، شماره ۱۶، مشهد.
- فرجی‌راد، عبدالرضا؛ احسانی، افسانه(۱۳۹۰). **بررسی تاثیر اقامتگاه‌های محلی(خوشه سار بوم گردی) بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی**(با تاکید بر روستای " گرمه " و " شیب دراز "). فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال ۸، شماره۳۰، ۷۸-۶۳.
- محرمی، علیرضا؛ جمعه پور، محمود؛ لطیفی، غلامرضا (۱۳۹۲). اکوتوریسم **روستایی و تاثیر اقتصادی و اجتماعی آن بر توسعه منطقه طارم**، پایان نامه کارشناسی ارشد، ۷-۶.
- محسنین، شهریار؛ اسفیدانی، محمدرحیم (۱۳۹۳)، **معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزیی به کمک نرافزار** Smart-PLS، (آموزشی و کاربردی)، تهران، موسسه کتاب مهربان نشر.
- معاونت شهرداری کرمان، بخش مدیریت و برنامه‌ریزی، **اطلاعات آب و هوا و تقسیمات شهرستان**، ۱۳۹۵.
- معاونت گردشگری و میراث فرهنگی استان کرمان، اطلاعات اقامتگاه‌های بوم‌گردی، ۱۳۹۳.
- نیازی، محسن؛ عباس‌زاده، محمد و سعادتی، موسی، (۱۳۹۶)، ساخت **و روایی‌یابی مقیاس رفتارهای پر خطر با کاربرد نرم افزار** Smart-PLS، مورد مطالعه جوانان ۳۴-۱۵ سال شهر تبریز، فصلنامه اعتیاد پژوهی سوءمصرف مواد، سال۱۱، شماره ۴۳، ۵۰-۳۱.
- یزدانی، محمدرضا؛ جعفری، سکینه؛ بندرآبادی، مهدی (۱۳۹۵). **روستاهای با هدف گردشگری در توسعه اکوتوریسم و توسعه پایدار روستایی در روستای قلعه بالای شاهرود**، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- یگانه‌محمدی، بهروز؛ ولائی، محمد(۱۳۹۳)، **تنوع بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار مورد: دهستان مرحمت آباد شمالی میاندوآب**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال۳، ش ۲، صص۵۴-۷۰.
- Anup K.C. (2016). **Ecotourism and its Role in Sustainable Development in Nepal.** INTECH Open Science, 31–59.
- Chen, Zh. (2019). **A Study on the Problems and Countermeasures of the Development of Rural Ecotourism in China**.43-47.
- Dorobantu, m.R., and Nistoreanu, Puiu(2018). **Rural Tourism and Ecotourism** the Main Priorities in Sustainable Development Orientations of Rural Local Communities in Romani.259-266.
- Gyampoh, B. (2019). **The place and voice of local people, culture, and traditions: A catalyst for ecotourism development in rural communities in Ghana.**

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]

- Idajatia, H., and Kukinul, V. (2016). **The level of participation in Mangrove ecotourism development**, Wonorejo Surabaya, 515-520.
- Indika, D.R, and Vonika, N. (2016). **Rural tourism development using ecotourism as a model of community empowerment in Cireundeu indigenous village**, Cimahi, West Java, Indonesia.
- Kimengsi, J.N., Alfred Kechia, M., Roland Azibo, B., Pretzsch, J., and Kwei, J. (2019). Households' Assets Dynamics and Ecotourism Choices in the Western Highlands of Cameroon.
- Mahjoubi, B., Edalatkhah, M and Ahmadi Disfani, Y. (2022). **Ecotourism Development Model to Economic Growth and Job Creation, Case Study: from Emamzadeh Hashem to Rudbar.** International Journal of Architecture and Urban Development, Vol. 12, No.3, P 43-56. DOI: 10.30495/IJAUD.2021.62111.1543
- Mobasheri, A., Shekari, F., Bagheri, M., Moaven, Z and Kiani, M. (2022). **A Model for Ecotourism Development: The Case of Iran. Tourism Management Studies,**17(57), 147-178.
- Ramyar, M., Asadi A., Momeni, T., Ghasemi, O., Zaheer., M.J., , and Rahman Z. (2020). **Tourists' Perspective on Ecotourism Infrastructures in Mazandaran Province of Iran**, Journal of Humanities and Social Sciences Studies (JHSSS)pp 109-118.
- http/www.Ecoturism.org.au,2018

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-09-11]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.8.5]